

hogy Oroszországban van esély az egységes információs rendszer létrehozására. A VINITI igazgatója az orosz tájékoztatási intézmények egyesületének megalakítását szorgalmazta. A VINITI elképzelése szerint az összekapcsolódó rendszerek és adatbázisok egységét jelentő nemzeti információs rendszer fő ereje a tájékoztatási központok, tudományos és szakkönyvtárak és az egyéb információs szolgálatok együttműködésében rejlik.

Az elméleti kérdések mellett gyakorlati tennivalók is szóba kerültek. A GBNTB (Állami Nyilvános Tudományos és Műszaki Könyvtár) kezdeményezésére külföldön, a befektetők, kereskedők számára orosz üzleti tájékoztatási hálózatot létesítenek, elsőként az Egyesült Államokban.

Az információs hálózatba bekapcsolódó könyvtárak eredményes tevékenységének feltétele a GPNTB bázisán létrehozandó online közös katalógizálási központ, illetve az Orosz Állami Könyvtárban kiépítendő authority file az orosz szerzőkről és intézményekről.

Az országos információs politika alapját azoknak a jogszabályoknak kell képezniük, amelyek a különféle államigazgatási szervek felelősségét rögzítik az országos információvagyron létrehozásában, megőrzésében és a felhasználók rendelkezésére bocsátásában. Több mint 200 intézmény 600-nál több információs eszközét kell számbavenni. A rendszer működésének legfontosabb feltétele az információs infrastruktúra, amelyet a már meglévő információs infrastruktúra továbbfejlesztésével kell megteremteni. Az államnak meg kell neveznie azokat a legfontosabb területeket, amelyeken az információforrások létrehozására és működtetésére állami költségvetési forrásokat biztosít. Az infrastruktúra egyéb területei az információs piac törvényei szerint kell, hogy kialakuljanak és működjenek.

A konferencia felhívta az orosz kormány és az illetékes állami szervek figyelmét azokra a gyenge pontokra és problémákra, amelyek akadályozzák a hazai tudomány és gazdaság progresszív fejlesztését.

(Rácz Ágnes)

Lásd még 396

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

97/383

SITTIG, William J.: Collecting, sharing and networking: the role and responsibilities of a national library = J.Lib. Admin. 24.vol. 1996. 1-2.no. 87-101.p. Bibliogr.

Gyűjtés, gyűjtőkörmegosztás és hálózatban gondolkodás: a nemzeti könyvtár szerepe és felelőssége

Alakfelismerés; Egybehangolt állományalakítás; Feladatkor; Gyűjtőkör; Nemzeti könyvtár

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szereshető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

A nemzeti könyvtárakat – a hazai és a nemzetközi könyvtárügyben betöltött kiemelkedő és megkülönböztetett szerepük ellenére – is ugyanazok a gazdasági és technológiai hatások érik, mint a többi könyvtár. A tipikus nemzeti könyvtár gyűjteménye alapvetően a nemzeti dokumentumtermést öleli fel, a külföldi anyag másodlagos vagy kiegészítő szerepet játszik.

A cikk bővebben ismerteti a kanadai és a lengyel nemzeti könyvtár gyűjtési gyakorlatát. Korábban mindketten általános gyűjtőkori ambíciókkal rendelkeztek, most azonban kénytelenek voltak számot vetni a realitással. Vissza kellett fogniok gyűjtési gyakorlatukat és új minőségű

kapcsolatokat kellett kifejleszteniök az ország tudományos és közkönyvtáraival. A kanadai Nemzeti Könyvtár átadta folyóirat-gyűjteményének jelentős részeit más könyvtáraknak, de géppel olvasható központi katalógust fektetett fel és jól működő könyvtárközi kölcsönzési programot indított. A hálózatban való gondolkodás és a gyűjtőkori együttműködés elsőbbséget kapott.

A japán Országgyűlési Könyvtár (National Diet Library), amely mindmáig nem érzett gazdasági megszorításokat, ugyancsak ebbe az irányba mozdul el: az utolsó mentsvár szerepét kívánja eljátszani, a nagy közkönyvtárakat pedig egy-egy régió hálózati központjának szerepének vállalására buzdítja. Az Ausztrál Nemzeti Könyvtár – amely korábban az amerikai Kongresszusi Könyvtár példáját kívánta követni – gyűjtését most a nemzeti jelentőségű dokumentumokra korlátozza, s az országosan terített, megosztott gyűjtemény koncepcióját favorizálja.

Több nemzeti könyvtár (brit, holland, kanadai, új-zélandi) állománya digitalizálásával foglalkozik annak érdekében, hogy széles körben, s ne csak a helyszínen tehesse hozzáférhetővé. Ezt tűzte ki célul a gazdaságilag legfejlettebb hét ország brüsszeli csúcstalálkozója (1995) is: egy nagy, megosztott, virtuális gyűjtemény létrehozását az állományok digitalizálására irányuló programok összehangolásával. Voltaképpen így lehet feloldani nemzetközi méretekben a szűkülő gazdasági erőforrásokból és a vagyon egyenlőtlen elosztásából fakadó problémákat.

Az Amerikai Egyesült Államokban tulajdonképpen két nemzeti könyvtár létezik, a mezőgazdasági és az orvosi. Tagadhatatlanul az „igazi” nemzeti könyvtár azonban a Kongresszusi Könyvtár, bár hivatalosan nem minősül annak. A tipikus nemzeti könyvtári feladatoknak hosszú sorát látja el ma is. Állományát az időnként módosuló gyűjtőkori szabályzata alapján gyarapítja. Bár ebben a tekintetben komoly korlátozásra nem kényszerül, mégis tudomásul kell vennie, hogy a gyarapítási kerete stagnál, s helyzete ahhoz az emberéhez hasonlít, aki felfelé megy a lefelé haladó mozgólépcsőn. Ezért fokozottan együttműködik a két amerikai nemzeti könyvtárral, s lemond a mezőgazdasági és orvosi irodalom gyűjtéséről. (Már eddig 21 000 kötetet adott át.) A ritkábban használt anyag tekintetében jobban támaszkodik a más gyűjteményekkel való

kooperációra. Jelentősen csökkentette az előfizetett időszaki kiadványok számát. (40 000 dollár értékű napilapról mondott le; a legtöbbjük egyetlen példány volt.) Egyre jobban támaszkodik a szponzorok támogatására értékes gyűjtemények beszerzését illetően.

Az új elektronikus technológia felhasználásával megkezdte állománya digitalizálását annak érdekében, hogy minél szélesebb körben tegye hozzáférhetővé anyagát. Terveik szerint 2000-ben öt millió egységük lesz digitalizált formában, s azzal számolnak, hogy 2030-ban már a gyűjtemény felét bocsáthatják így – nem csak helyben – rendelkezésre.

Azt hinné az ember, hogy a nemzeti és más könyvtárak anyagi nehézségeit az elektronikus technológia fokozott alkalmazása fogja megoldani. Korántsem. Az elektronikus rendszerek használata ugyancsak költséges. Optimizmusra az ad okot, hogy a digitalizált dokumentumokhoz többen, könnyebben férhetnek hozzá a hálózaton, s a gyűjtőkori együttműködés az anyagi eszközök hatékonyabb felhasználását teszi lehetővé.

(Papp István)

97/384

SAULE, Marianne: Die Bibliothèque Nationale de France „Francois Mitterrand” = Buch Bibl. 49.Jg. 1997. 6.no. 416-419.p.

Az új francia nemzeti könyvtár

Könyvtárépület -nemzeti

Az 1990-ben meghirdetett nemzetközi pályázaton 244 építész vett részt, a zsűri által kiemelt négy pályamű közül Mitterrand a francia Dominique Perrault tervét választotta. Ez felelt meg az alapkövetelménynek: „Reprezentálja egy nagy nemzet nagy gyűjteményét a nagy nyilvánosságnak.”

Az építkezés költsége 2,3 milliárd német márkának felel meg, ez a Mitterrand korszak legdrágább épülete. A tervet kezdettől sokan bírál-

ták, neves tudósok, építészek és könyvtárosok is. A legtöbb kifogás a feje tetejére állított funkcionalitást érte: a raktárak ugyanis felülre, a munkahelyek mélyre kerültek. Az épület külső jellemzője ui. az a négy hatalmas és átlátszó üvegtorony, melyben az elhelyezett könyvek növekvése a tudomány emelkedését hivatott szimbolizálni.

A látogatók a gyalogosok hídján át egy négyszáz méter hosszú, kétszáz méter széles téglalap alakú térbe jutnak, melyet a négy, nyitott könyvre emlékeztető üvegtorony határol, s melyből mozgólépcső visz egy ugyancsak téglalap alakú belső udvarra. (Nagysága megfelel a Palais Royal kertjének, fenyőkkel, nyírfákkal, bokrokkal, virágágyakkal ültették be.) A belső udvarból a ruhatárba, az üzletkebe, a kiállítási helyiségekbe, az AV-centumba és az olvasótermekbe lehet jutni. A széles nyilvánosságnak szánt könyvtári térben (Haut-de-jarden) 1700 munkahely található, a kutatóknak fenntartott olvasóterem (Rez-de-jarden) 2100 munkahellyel rendelkezik.

Az épület jellemző anyagai: az üveg és a nemesacél, selymesre csiszolt beton, hangnyelző szőnyegek, afrikai nemes fák (az egykori francia gyarmatokról). Az uralkodó színek: fehér, ezüst, kék, fekete és ezek ellentétéként a fák meleg színei valamint az élénkvrös szőnyegek.

A raktárakat 11 millió egység befogadására tervezték. Az épület legalsó szintjén és a toronyokban elhelyezett állományt telelift köti össze 150 állomással, a legtávolabbi pont 12 perc alatt érhető el.

A Rue de Richelieu-n levő régi könyvtárból egy évig tart a könyvek átköltöztetése. A régi könyvtár ismert kupolatermében a különgyűjtemények maradnak: térképek, kisnyomtatványok, fotók és érmék. Már épül az új metró, mely egy vonalon köti össze a régi és az új könyvtárat.

A könyvtár fenntartási költsége a becslések szerint évi 400 millió német márkának megfelelő összeg lesz, ez a francia államháztartás kulturális kiadásainak 10%-a. A személyzetet a teljes üzembe helyezés után 4 ezer főre tervezik, ebből ezren az üzemfenntartást fogják végezni.

A könyvtár hosszú politikai viták után a „François Mitterand” Francia Nemzeti Könyvtár nevet vette fel. (A népnyelv TGB-nek, Tres Grande Bibliothèque-nek, nagyon nagy könyv-

tárnak nevezi.) Több ünnepélyes megnyitás volt, az elsőt röviddel hivatali idejének befejezése előtt, 1995 márciusában Mitterand végezte, ő adta át az épület kulcsait. A széles nyilvánosságnak szánt nagy olvasóterem és a kiállítási terem megnyitása 1996 decemberében történt meg ünnepi keretek között, a média kitüntetett figyelmétől kisérve. Aligha volt a világon valaha is olyan könyvtár, mely építése és megnyitása idején ilyen széles körű nyilvánosságot, ennyi dicséretet és ennyi elmarasztalást kapott volna.

A tudományos olvasóterem átadását és ezzel a könyvtár teljes körű megnyitását 1998 nyárára tervezik. Nehézséget nem az építészeti munkák befejezése jelent, hanem az állomány előkészítése. Az eredeti terv a beköltözésre a teljes állomány számítógépes feldolgozásával és integrált számítógépes rendszerrel számolt, ez nem fog megvalósulni. Jelenleg az IBM, az Alcatel és a Cap Sesa cégek együttes munkája nyomán úgy tervezik, hogy 2000-re fog befejeződni az állomány digitalizálása, ami egyúttal a francia központi katalógus létrejöttét is jelenti.

Az előrejelezések a jelenleg már megnyílt Haut-de-jarden olvasóterem intenzív látogatottságára számítanak, a 6 német márkának megfelelő napijegy illetve a 66 márkás éves látogatójegy ellenére. A Pompidou Központ könyvtárára ugyanis 20 éves tömeges használat után teljes felújítás vár, ez az intézmény a következő években a jelenlegi napi 10-30 ezer (!) látogató helyett csak napi 6 ezret tud befogadni. Másrészt a húsz párizsi egyetem mintegy félmillió hallgatójának igénye az egyetemi könyvtárak építésének évek óta történő elhanyagolása miatt katasztrofális olvasótermi férőhelyhiányt okoz. Az új nemzeti könyvtár olvasótermei (nyitva: hétfőtől – szombatig 10-19, vasárnap 12-18 óráig) nem maradnak látogató nélkül. Egyébként a könyvtár az olvasótermek igénybevétele nélkül is meglátogatható.

(Katsányi Sándor)

97/385

CHIYO, Masaaki: The National Diet Library in the 21st century: the construction plan of the Kansai-kan = IFLA J. 23.vol. 1997. 2.no. 117-119.p.

A Japán nemzeti könyvtár a 21. században: a társintézmény, a Kansaikan feladatköre és építési terve

Elektronikus könyvtár; Építési terv; Feladatkör; Nemzeti könyvtár; Országgyűlési könyvtár

A National Diet Library reformtörekvéseiben fontos lépést jelent a jövő évszázad elején megnyíló új épület, a Kansaikan tervezési munkája. A modern funkciókat ellátó Kansaikan önálló intézményként fog együttműködni a tőle 500 km-re fekvő tokiói főkönyvtárral. A cikk felsorolja azokat az alapvető operatív feladatokat, melyeket már az új épület építési tervében is rögzítettek: 1) nagyobb raktári kapacitás; 2) dokumentum- és információ-szolgáltató központ; 3) az Ázsiára vonatkozó irodalom forrástájékoztató központja; 4) könyvtári együttműködés és 5) a könyvtár- és tájékoztatástudomány területén kutatás, fejlesztés és képzés. A szerző bemutatja a digitális könyvtári rendszerrel kapcsolatos kísérleti terveket, melyek célja, hogy a Kansaikant digitális könyvtárrá tegyék.

(Autoref.)

Lásd még 364, 428, 460

Felsőoktatási könyvtárak

97/386

[Resourcing for academic libraries] = New Rev. Acad.Librariansh. 2.vol. 1996. 1-129.p.

Az egyetemi könyvtárak finanszírozása. Angol-német konferencia anyaga. Tematikus gyűjtemény, 13 közlemény

Dokumentum -gépi információhordozón; Egyetemi könyvtár; Gazdálkodás -könyvtárban; Kétoldalú szeminárium anyaga [forma]; Költségvetés; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A közlemények címe: A Follett Jelentés és a brit felsőoktatás (ld. a 388. tételt). – A felsőokta-

tási könyvtárak finanszírozása Németországban. – Az Egyesült Királyság egyetemeinek és könyvtárainak finanszírozási rendje. – A német egyetemi könyvtárak költségvetése; pozitívumok és negatívumok. – Szolgáltatásszint-megállapodások (ld. a 390. tételt). – Egyetemi könyvtári költségvetések Németországban; a modell és a valóság. – Külső pénzforrások; az Egyesült Királyság egyetemi könyvtárainak lehetőségei bevétel szerzésére. – A német felsőoktatási könyvtárak lehetőségei bevétel szerzésére. – Az elektronikus dokumentumszolgáltatás; megoldhatja-e az információs technológia az egyetemi könyvtárak anyagi problémáit. – Elektronikus információszolgáltatás a hallgatók számára: az ELINOR program. – A Deutsche Forschungsgemeinschaft vizsgálata a CD-ROM jelenlegi és várható szerepéről a szakirodalmi ellátásban. – Kísérleti programok a német felsőoktatási könyvtárakban.

97/387

COCKRILL, Antje: Coping with change: issues facing British and German university libraries in the 1990s = J.Librariansh.Inf.Sci. 29.vol. 1997. 2.no. 77-88.p.

Alkalmazkodás a változásokhoz: milyen problémákkal kerültek szembe a brit és a német egyetemi könyvtárak a 90-es években

Egyetemi könyvtár; Működési feltételek; Nemzetközi helyzetkép

A szerző brit és német egyetemi könyvtárakban véletlenszerű mintavétel alapján 23 kvalitatív interjút készített, s cikkében az ennek során felmerült témákról számol be. A két ország politikai kultúrájában, társadalmában és népességében bekövetkezett változásokat egy előző tanulmány tekintette át (autoreferátumát ld. KF 1994. 4. sz. 273-as tételszám). A most tárgyalt témák a következők: a német újraegyesítés, a gazdasági recesszió hatása az egyetemek támogatására, a felsőoktatási környezet befolyásoló szerepe, az egyetemi oktatási szervezet hatása a könyvtárakra, a minőségellenőrzés és az egyetemek rangsorolásának kérdései, az információtechnológia gyors terjedése a tudományos élet min-

den területén és ennek hatása a könyvtárakra, online hozzáférés külső adatbázisokhoz (beleértve az Internetet is), a verseny érezhető jelenléte a kvázi oktatási piacon. Az Egyesült Királyságban a felsőoktatási rendszerben bekövetkezett alapvető változások nyomán lényegesen megnőtt az igény az egyetemi könyvtárak használata iránt, de a pénzügyi keretek nem emelkedtek. Németországban ugyanúgy a leggyakrabban szereplő kérdés a hallgatói létszám nagymértékű növekedése, valamint az információtechnológiai, hálózat-építési és számítógépesítési változások. Németországban a legalapvetőbb változást az újraegyesítés jelentette, és ennek nagy horderejű pénzügyi és társadalmi következményei. A szerző rámutat azokra a hasonlóságokra, amelyek a német általános és a brit elit felsőoktatási rendszer között alakultak ki, és utal a lehetséges könyvtári következményekre.

(Autoref.)

97/388

HESELTINE, R.D.: The Follett Report and UK higher education = New Rev.Acad.Libariansh. 2.vol. 1996. 3-10.p.

A Follett-jelentés és a brit felsőoktatás

Egyetemi könyvtár; Gépesítési terv; Koordináció -belföldi; Középtávú terv; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

Az Egyesült Királyságban a felsőoktatás általános irányait – korábban elképzelhetetlen nagy mértékben – a központi kormány határozza meg, elsősorban a finanszírozás eszközével. A négy felsőoktatási finanszírozási tanácsnak (Anglia, Skócia, Wales, Észak-Írország) módjában áll a forrásokból eleve olyan célokra kihatítani összegeket, amelyek az egész rendszer érdekében állnak, összehangolt tevékenységet indukálnak.

A szerző az egyetemi könyvtárakkal foglalkozó Follett-reporthoz (1993) kapcsolódva teszi meg észrevételeit. Sok erényének elismerése mellett fő gyengeségét abban látja, hogy figyel-

mét a könyvtári szolgálatra koncentrált, holott a fő kérdés, hogy miként lehet célbajuttatni a releváns információt a megváltozó és tömegessé váló felsőoktatási rendszerben.

Közhely, hogy tarthatatlanná vált az önellátó könyvtár eszméje. Most azonban olyan szélesre nyílt a szakadék a között, ami nyújtható és ami kívánthatik, hogy már az egyetemi körök is észrevették. A jelenlegi rendszer válságba került, s nem tartható fenn. Ennek fő oka, hogy a hallgatói létszám óriási mértékben megnőtt, a könyvek árspirálja egyre meredekebb, s a könyvtári költségvetések vásárlóértéke csökken. Az oktatási módszerek megváltozásának is súlyos hatásai vannak a rendelkezésre álló erőforrásokra. A technológia fejlődése a saját állományról a hozzáférésre helyezte át a hangsúlyt. S végül a könyvtáraknak maguknak is számot kell adniuk arról, mire és hogyan használják fel a pénzeszközöket.

A Follett-report néhány fontos következtetése:

– leszámol a hagyományos, önellátásra berendezkedett könyvtár eszméjével, s az információ-ellátást helyezi a központba;

– nem egyszerű technológiai kérdésnek tekintti az információs technológia alkalmazását, hanem az egyetem egészében látja az információs stratégiát;

– bővíteni kívánja a könyvtári tereket (bár ez csak kezdetleges válasz a felsőoktatás tömegessé válására);

– az egyes intézmények felelősek hallgatóik könyvtári igényeinek kielégítéséért, s a más intézményekkel való kooperáció csak kiegészítő jellegű lehet;

– országos és regionális stratégiákat kell kidolgozni a specializációra és kooperációra;

– az információs technológia a következő öt évben alapvetően megváltoztatja az információ-ellátás modelljét és kultúráját a felsőoktatásban.

A Follett-report középpontjában az információs technológia áll. (Erre három év alatt 20 millió font jut.) Valóban lényegi változást jelent a nyomtatott anyagok minden eshetőségre való hagyományos tárolásáról való áttérés a helyi, országos és nemzetközi hálózatok által biztosított, szükség esetén történő hozzáférésre. E program keretében elektronikus dokumentumellátó szolgáltatások fejlődnek ki (a British Library nyomtatott anyagokra és a fénymásolásra össz-

pontosító, centralizált szolgáltatása az elektronikus korszakban már nem felel meg a követelményeknek), az elektronikus folyóiratok jelentősége növekszik, a szerzői joggal nem védett anyagokat digitalizálják, az elektronikus oktatási anyagokat igény szerinti publikálják, a könyvtárosok intenzív továbbképzésben részesülnek stb.

Nem elegendő azonban, ha a meglévő rendszert próbáljuk meg a tömegessé váló felsőoktatás körülményei között működtetni. Tudomásul kell vennünk, hogy a felsőoktatás gyökeresen más koncepciója kezd kialakulni az életen át tartó tanulási folyamattal, a tanulmányok és a munkavégzés integrálódásával, az önálló, aktív tanulási módszerekkel, az oktatás személyessé válásával, a hallgatók átlagéletkorának növekedésével, a részidős diákok megjelenésével, a diákok gyakori intézményváltásával. Ilyen viszonyok között a régi könyvtári modellek nem működnek, s a virtuális könyvtár koncepciójának kritikátlan elfogadása sem segít. A feladat a felsőoktatás átalakítása, s nem mindenekelőtt az információszupersztráda kifejlesztése.

(Papp István)

97/389

BARAŃSKA-MALINOWSKA, Barbara: Miejsce i rola biblioteki akademickiej wobec przemian = Poradnik Bibl. 1997. 6.no. 1-4.p.

A felsőoktatási könyvtár helye és szerepe a megváltozott körülmények között

Felsőoktatási könyvtár; Gazdálkodás -könyvtárban; Térítéses szolgáltatás

Egy-egy felsőoktatási (központi) könyvtártól az anyaintézményi és külső használók gyors szolgáltatásokat, gyűjteményi rangú állománykínálatot, megbízható forrástájékoztatót, az intézmény egészét átfogó lelőhelyközlést, reprográfiai szolgáltatásokat, a világ információrendszerébe történő kilépést várnak el a mostani politikai, társadalmi és gazdasági változások közepe. E követelménynek csak akkor lehet eleget tenni, ha az érintett könyvtárak könyvtári-tájé-

koztatási ügymenetüket számítógépesítik, saját adatbázisokat hoznak létre, illetve fejlesztenek–működtetnek, az információkat számítógépi hordozón tudják cserélni, és közös vállalkozásokat létesítenek a rokon feladatkörű könyvtárakkal.

E célból a jelenlegiekénél jóval nagyobb összegű ráfordításokra volna szükség. Igaz ugyan, hogy a Tudományos Kutatások Bizottsága ma már finanszírozza az alapvető folyóiratok e könyvtárakba történő megrendelését, ám a választék bővítésére, a monográfiák és a CD-ROM-dokumentumok beszerzésére alig van lehetőség, nem is beszélve az (indokolt) többes példányok beszerzéséről.

Emiatt a könyvtárak nem tudják megfelelően ellátni a mindenütt megnövekedett létszámú és változatosabb szakválasztású hallgatóságot: egyes dokumentumokra sokszoros előjegyzések fordulnak elő, az olvasótermek helyeiért gyakori a sorbanállás. Ezen az sem segít, ha a könyvtárak térítéshez kötik a külső olvasók számára a szolgáltatások igénybevételét.

Az amúgyis túlterhelt személyzet az új technológiák elsajátítása végett továbbképzésre szorul, illetve legtöbb esetben: csak szorulna. E szükségleteken kívül a marketingben és a könyvtárvezetési ismeretekben sem ártana korszerű készséget felhalmozni, mivel a jelenlegi szituáció a felsőoktatási könyvtárak számára is sokféle elemzés és vizsgálat elvégzését teszi szükségessé. Ezek abszolválása nélkül nem lehet e meghatározóan fontos könyvtártípus helyzetét stabilná tenni sem a felsőoktatási intézményeken belül, sem rajtuk kívül.

A stabilizálás megköveteli a belső szervezet modernizálását és a távlati tervezést. Új arculatot kell adni e könyvtáraknak, olyan arculatot, amelyre a nyitottság, a hozzáférhetőség, a segítőkészség, az alkalmasság és – ami ritkán hangsúlyozott követelmény – az érdekesség jellemző.

(Futala Tibor)

97/390

FORD, Geoffrey: Service level agreements = New Rev.Acad.Libriansh. 2.vol. 1996. 49-58.p.

A szolgáltatási szintre vonatkozó megállapodások

Egyetemi könyvtár; Hatékonyság; Szolgáltatások

Az üzleti világban széles körben elterjedtek a szolgáltatási szintre vonatkozó megállapodások; ezek megfelelői a közszolgálatok világában a kormány által kezdeményezett, ún. állampolgári charták. Ezek célja, hogy a szervezet elszámoltatható legyen tevékenységéről azzal is, hogy minőségileg és mennyiségileg meghatározza az általa nyújtott és tőle elvárható szolgáltatásokat. Üzleti megállapodás esetén a nem-teljesítés pénzügyi következményekkel is járhat.

Az Egyesült Királyságban kiadták a Felsőoktatási Chartát, s ennek nyomán néhány egyetemi könyvtár szolgáltatási megállapodásokat dolgozott ki.

A szolgáltatási megállapodás voltaképpen a szolgáltatás nyújtója és kliensei közötti szerződés, amelyet politikai, menedzselési és propagandisztikus szempontok egyaránt indokolnak.

A megállapodás megkötését alapos tárgyalások előzik meg a könyvtár és az érintett használói kör, egyetemi szervezeti egység, külső partner stb. között. Egy ilyen szerződésnek nincs szabványos formája, s a tartalma is a helyi körülményekhez igazodik. Mindenesetre kikristályosodtak azok az alapelemek, amelyekre célszerű kitérni a megállapodásokban (pl. a könyvtár küldetése, a használói kör, a szolgáltatások és paraméterei, a teljesítmény mérési módszerei, a használókkal való kapcsolattartás módja, a fejlesztési célok, a szerződés időtartama, a vis maiorok, a használók kötelezettségei). A megállapodás opcionális elemeket is tartalmazhat. Célszerű a szolgáltatásokat meglehetősen részletességgel leírni, s mennyiségi mutatókkal is jellemezni (pl. valamennyi visszahozott könyvet 24 órán belül visszaosztanak a polcra). Hasonlóképpen ki kell térni a használók kötelezettségeire is (pl. a kurzus megindítása előtt 12 héttel az oktató köteles leadni az olvasmányjegyzéket).

A szolgáltatási megállapodások előnyei közé tartozik, hogy a személyzet tudatosságát növelik, elősegítik a kommunikációt nem csak a használókkal, de a könyvtári személyzet körében is, bebizonyítják, hogy a könyvtár számot tud

adni a ráfordítások felhasználásáról, igazolják a költségvetési igényeket, erősítik a közönségkapcsolatokat.

A szolgáltatási megállapodásra feltétlenül szükség van, ha a könyvtár az egyetemen kívülre is nyújt szolgáltatásokat. Ha a szerződés valóban hasznos akar lenni, akkor jól meg kell határozni a szolgáltatásokat és az elérendő teljesítményt, hatáskörös megfigyelési rendszert kell kidolgozni, s pontosan körül kell határolni a kiszolgálandók körét.

(Papp István)

97/391

MORROW, Terry; BIDS and electronic publishing = Inf.Serv.Use. 17.vol. 1997. 4.no. 53-60.p.

A Bathi Egyetem BIDS szolgáltatásának kiterjesztése elektronikus folyóiratok cikkeinek szövegére

Adatbázis-szolgáltató vállalat; Egyetemi könyvtár; Elektronikus folyóirat; Szerzői jog; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A BIDS (Bath Information and Data Services) brit felsőoktatási könyvtárak és a felsőoktatást, annak számítástechnikai és hálózati fejlesztését finanszírozó testületek összefogásával jött létre 1989-ben. Ezek a szervezetek adták az adatbázis-szolgáltatás elindításához szükséges összeget. A finanszírozás alapja pedig az az előfizetési díj, amelyet a felsőoktatási intézmények fizetnek az adatbázisok használatáért. Ennek egy részét a BIDS fenntartására fordítják.

Dinamikus volt a növekedés mind az előfizetett adatbázisok, mind az előfizetők tekintetében. A legalább egy adatbázisra előfizető intézmények száma 130.

A BIDS a brit eLib elektronikus könyvtári projektek közül kettőben érdekelt. Részt vesz az EDDIS projektben, amelynek célja egy integrált, felhasználó-központú dokumentumszolgáltatási rendszer kidolgozása.

A BIDS vezető szerve az Infobike projektnek, amely neve ellenére igen korszerű technológiára építve teszi lehetővé, hogy a felhasználók bibliográfiai adatbázisokban és kiadói katalóg-

gusokban keressenek, majd dokumentumokat rendeljenek, amelyeket a hálózaton többféle formátumban kaphatnak meg. A rendszer figyel, hogy előfizetőkről van-e szó. Ha nem, számla vagy hitelkártya alapján kezeli a fizetési mechanizmusokat.

Megindultak a kísérletek arra, hogy a brit felsőoktatás egyetlen licencet vásároljon a kiadótól folyóiratok elektronikus és papírváltozata előfizetésére az összes felsőoktatási intézmény számára. Ennek alapja az előző évi folyóirat-előfizetés. A finanszírozó testület a felsőoktatási intézményeknek az előfizetési ár 60-70%-áért adja ezt a lehetőséget.

Egy sor kiadó esetében a szolgáltató központ szerepét a BIDS tölti be a JournalsOnline szolgáltatás keretében. Web interfészt nyújt és lehetővé teszi a keresést a kiadók közös katalógusában, amely tartalmazza a megjelent cikkek bibliográfiai adatait és esetenként összefoglalóit. A cikkeket Adobe PDF formátumban küldik meg a hálózaton. Az előfizető intézményeken kívüli felhasználók is rendelhetnek folyóiratcikkeket, de nekik fizetniük kell értük.

(Koltay Tibor)

Lásd még 406, 411, 423, 436, 441, 455, 459, 461

Közművelődési könyvtárak

97/392

DOKTOROVÁ, Andrea – RIŠKO, Andrej:
Knížnice v Slovenskej Republike = Kn.Inf.
29.roč. 1997. 4.no. 141-151.p.

Res. angol, német és orosz nyelven

A Szlovák Köztársaság könyvtárai

Jogszabály -könyvtárügyi; Könyvtári rendszer-országos; Közművelődési könyvtár

Szlovákia önállóvá válásáig csehszlovák törvények (1919, 1959) határozták meg a szlo-

vák könyvtárügy sorsát is. Noha az 1959. évi törvényt máig nem helyezték hatályon kívül, gyakorlatilag senki nem veszi tekintetbe előírásait. Mi több: azok a kapitalizmus útjára lépett országban be sem tarthatók. Az új könyvtári-tájékoztatási törvény régóta készül, de még nem jutott el az ország parlamentjéig.

Egy újkeletű törvény a Matica slovenskára bízta a nemzeti könyvtári szerepkört, ahol a könyvtár az intézmény egyik fő szervezeti egységként funkcionál. Mint ilyen könyvtárügyi kutató, módszertani és szabványosítási központ, a továbbképzés, a nemzeti bibliográfia és a kiadványszámozás műhelye. Az országban folyó bibliográfiai tevékenység koordinátora. Irányítja a központi katalógusok építését, orientálja az állományvédelmet, a könyvtárközi kölcsönzést. Tárolókönyvtár. Szervezi a történeti állomány konzerválását, és elbírálja a történeti dokumentumok esetleges külföldi értékesítését. Állományvédelmi mikromásolatokat készít, illetve összefogja más könyvtárak hasonló erőfeszítéseit.

A tudományos könyvtárak között általános gyűjtőkörű és szakkönyvtárak találhatók. Az általános gyűjtőkörű Pozsonyi Egyetemi Könyvtár gyakorlatilag az ország második nemzeti könyvtára, s mint ilyen a Kulturális Minisztérium égisze alá tartozik. A többi – összesen 33 – felsőoktatási könyvtárat az Oktatási Minisztérium tartja fenn. E könyvtáraknak összesen 480 tagkönyvtára van.

A korábban kulturális minisztériumi fenntartású ún. állami tudományos könyvtárak (Besztercebánya, Kassa, Eperjes) 1997 elején regionális szervezetek alá kerültek.

Végül általános gyűjtőkörű tudományos könyvtár az akadémiai, amelynek nyilvános szolgálata is van, miközben az akadémiai, mintegy 60 tagkönyvtárral működő könyvtári-információs rendszer központja.

A tudományos szakkönyvtárak valamikor hálózati központok is voltak, jelenleg a hasonló funkciójú könyvtárak között egyfajta „primus inter pares” szerepkört látnak el. A legjelentősebbek: Tudományos-Műszaki Információs Központ, Orvosi Könyvtár, Szlovák Pedagógiai Könyvtár, Szlovák Közgazdasági Könyvtár, a nyitrai Szlovák Mezőgazdasági Könyvtár, a zólyomi Szlovák Erdészeti és Faipari Könyvtár. (Az utóbbi három egyszersmind egyetemi könyvtár is.)

Miközben jelentősebb tudományos könyvtár az országban nem szűnt meg, a helyi szakkönyvtárak annál inkább ki voltak téve a megszűnésnek. Így összesen 260 műszaki, 190 egészségügyi és 90 mezőgazdasági helyi érdekű könyvtár maradt fenn. A likvidálási folyamat mindmáig nem fejeződött be, de lelassult. Különösen az egészségügyi könyvtárak között kell újabb megszűnésekkel számolni.

Sajátos igényeket elégít ki a lőcsei Vakok Könyvtára és a trencsényi Központi Katonai Könyvtár, amely egyidejűleg a többi katonai könyvtár módszertani központja.

Újabbán közkönyvtáraknak nevezik a korábbi népkönyvtárakat. Ezzel azt is kifejezik, hogy a közkönyvtár nem ideológiai intézmény, hanem a köz tényleges igényeit elégíti ki. E kielégítés összetevője az információs funkció vállalása is.

Más kérdés, hogy a fenti álláspont ma még inkább elvi jelentőségű, mivel a közkönyvtárak kellő szintű finanszírozása nincs megoldva. Előlenkezőleg: 1991-hez képest a közkönyvtári ellátórendszer intézményeinek 4,4%-a szűnt meg, és megcsappant beiratkozott olvasóinak száma is. Szolgáltatásainak nagyságrendjében ugyancsak hanyatlás következett be. Mindenesetre 1996-tól a negatív tendenciák stagnálássá szelődtek, itt-ott, főként a városi könyvtárakban, ismételtén pozitív irányba fordultak.

A közkönyvtári rendszer 1995. év végi adatai a következők: a könyvtárak száma 2710, ebből 36 járási és 445 községi könyvtárban dolgozott főfoglalkozású munkaerő. Egy-egy főfoglalkozású könyvtárosra országos átlagban évi 465 olvasó, 4778 látogatás és 15 828 kölcsönzés esett. A lakosság 14,16%-a beiratkozott olvasó, az olvasói létszám 45,09%-a 14 éven aluli gyerek.

Az állomány 19,5 millió könyvtári egység, egymillióval kevesebb, mint 1989-ben volt. Ez még nem volna baj, mert rengeteg ideológiai művet kellett selejtezni, amit a könyvtárak általában szívesen hajtottak végre. A baj az, hogy új (egyre dráguló) művek gyarapítására nincs pénz. Nemzetközi követelmény, hogy egy-egy közkönyvtár állománya 12 évenként cserélődjék teljesen ki. Szlovákiában a mai ütemet tartva, e kicserélődéshez 40 év szükségeltetik.

Főként a városi könyvtárakban folyik információs tevékenység, legtöbbször a helytörténeti

és helyismereti témákat illetően. Mindenesetre növekvőben van az efféle erőfeszítések társadalmi presztízse, és mind több községi könyvtárban is meghonosodik ez a munka.

Egyébként a közkönyvtári rendszer fokozatos átalakulását megzavarta az ország közigazgatási átszervezése. A 8 regionális és 78 járási hivatalnak jogositványa van arra, hogy regionális, illetve járási könyvtárat létesítsen. Így hát az 1997-ben volt három regionális könyvtárhoz még további öt csatlakozhat, az 1996-ban városi kezelésbe került volt járási könyvtárak pedig ismét járásiak lehetnek. Ma még nem lehet tudni, hogy a fentiek milyen mértékig és mikorra valósulhatnak meg.

(Futala Tibor)

97/393

CAIN, Bruce E. – COOPER, Ellyce – FERREJOHN, Sarah [et al.]: California library referenda: the determinants of success and failure = Bottom Line. 10.vol. 1997. 2.no. 44-57.p. Bibliogr.

Helyi könyvtárügyi népszavazások kaliforniai városokban: a siker, illetve sikertelenség tényezői

Fenntartó szerv; Közvéleménykutatás; Támogatás -pénzügyi -társadalmi; Városi könyvtár

Régebben a kaliforniai állampolgárok biztosra vehették, hogy a helyi önkormányzatok közkönyvtárakat tartanak fenn számukra. Az új pénzügyi feltételek és az az általános változás, ami a választóknak a kormányzattal kapcsolatos szemléletében bekövetkezett, arra kényszerítette a könyvtárakat, hogy egyre inkább közvetlenül a szavazókhöz forduljanak támogatásért. A tanulmány célja, hogy hozzájáruljon annak megértéséhez, miért sikeresek egyes könyvtárügyi népszavazások, mások miért nem. Korábbi szakirodalom alapján megfogalmazza a sikert illetve a bukást meghatározó tényezőkkel kapcsolatos elvárásokat, s ezeket azután teszteli. Mérlegeli az eredményeket és azok következményeit. A cikkhez a szerzők felhasználták az 1980 óta a szavazásokon szerepelt minden kaliforniai városi és megyei könyvtári intézkedés adatait,

kiegészítették a demográfiai adatokkal, a politikai hovatartozás adataival és az egyes kampányok stratégiájának és taktikájának leírásával.

(Autoref.)

97/394

HEIMANN, Joachim: Drei Jahre Ausleihgebühren in der Stadtbücherei Heidelberg. Ein Erfahrungsbericht = Bibliotheksdienst. 31.Jg. 1997. 5.no. 814-828.p.

Három éve vezették be a kölcsönzési díjat a Heidelbergi Városi Könyvtárban. Beszámoló a tapasztalatokról

Felmérés; Kölcsönzés; Térítéssel szolgáltatás; Városi könyvtár

Németországban a kölcsönzési (könyvtári tagsági) díj terén rendkívül eltérő könyvtári gyakorlattal találkozunk. Heidelbergben 1993-ig egyáltalán nem kértek sem éves könyvtári tagsági díjat, sem kötetenkénti könyvkölcsönzési díjat. A városi könyvtár bevétele a késedelmi, számítógép-használati, előjegyzési díjakból és helyiségek bérbeadásából származott, ez költségvetésük 4,5%-át tette ki. 1993-ban a városi önkormányzat elrendelte a kölcsönzési (könyvtári tagsági) díj bevezetését, illetve a díjtételes szolgáltatások újrendezését. Az új díjtétel-táblázat kidolgozására könyvtári bizottság alakult.

A tervezésnél kiindulásként a környező városok gyakorlatát is figyelembe vették. 43 megkérdezett könyvtár közül ötben a kölcsönzött dokumentumok után kértek díjat, éves tagdíjat nem vezettek be, a többiben az éves tagdíj 2-40 DM között váltakozott, átlagosan 10-15 DM között mozgott. A tervezésnél elsősorban a 30 km-es körzetben levő három nagyobb várost vették figyelembe, az ott kialakított gyakorlattól nem akartak lényegesen eltérni.

A bizottság javaslata alapján Heidelbergben 1994-től a következő díjakat vezették be:

- éves kölcsönzési díj: 25,- DM;
- kedvezményes éves kölcsönzési díj: 10,- DM.

(Kapják a 3 vagy többgyerekes családok, gyerekeiket egyedül nevelők, munkanélküliek

legalább egy gyerekkel, szociális segélyből élők);

- egyszeri kölcsönzési díj: 1,- DM;
- ingyenes kölcsönzés: 18 éves korig.

Késedelmi díj: 1-6 napig: türelmi idő, 7 nap után: 1 DM, 14 nap után 4 DM, 21 nap után: 11 DM.

Úgy számítottak, hogy az új díjak bevezetése a közel 30 ezer olvasóval rendelkező könyvtárban évente 300 ezer DM többletbevételt fog eredményezni. A tervezők az olvasólétszám és a kölcsönzés 15%-os visszaesését tartották valószínűnek a bevezetést követő évben. Az éves jegyet és az egyszeri jegyet váltók arányát előzetesen 90:10%-ra becsülték.

Milyen tényleges változások történtek az 1994 évi bevezetés után?

Az olvasók száma az első évben 12,6%-kal esett vissza, a második évben (az előző évhez viszonyítva) a csökkenés szerényebb mértékben, 1,8%-kal folytatódott. Mindenekelőtt az új tagok jelentkezése csökkent. (1994: 17,7%-kal, 1995: 5,8%-kal.) Korosztályok szerint vizsgálva a 18-25 évesek maradtak el a legnagyobb mértékben (akik sem a fiatalabbak ingyenességében, sem az idősebb korúaknál gyakori szociális kedvezményben nem részesültek.) A legnagyobb meglepetést az okozta, hogy a „fizető könyvtárhasználóknak” nem 10%-a váltott egyszeri kölcsönzési jegyet (ahogyan előzetesen becsülték), hanem a fele (49,2%).

A kölcsönzött dokumentumok száma az első évben 17,7%-kal csökkent, a következő évben 1,3%-kal. Ellentmondásos jelenség, hogy a beiratkozottak csaknem 50%-át kitevő egyszeri kölcsönzésre befizetők részesedése a kölcsönzött dokumentumok számából csak 7,2%.

Anyagilag mibe került és mit hozott a változás? A számítógépes rendszer kiegészítő szoftvere 5 ezer DM-be került, a munka megnövekedése az első két hónapban 2,5 státuszt igényelt, a későbbiekben a megszokott munkamenet 1/4 státusz munkatöbbletet jelentett. A tervezett többletbevételnek (évi 300 ezer DM) 1995-ben 72%-a teljesült.

1995-ben könyvtárosi bizottságot hívtak létre olyan változtatásoknak a kidolgozására, melyek képesek lennének megállítani az olvasók és a kölcsönzések számának csökkenését, sőt lehetővé tennék a 30 ezres olvasói létszám és az egymillió kölcsönzött dokumentum elérését.

A bizottság javaslatai alapján 1996-ban mérsékeltek az éves kölcsönzési díjat és a késedelmi díjakat; kiterjesztették a kedvezményezettek körét (a korábbiak mellett ide kerültek a diákok, az egyetemi-főiskolai hallgatók is). Felemeltek az egyszeri kölcsönzési díjat.

Mindezek hatására a kölcsönzött dokumentumok száma (az előző évihez viszonyítva) észrevehetően emelkedett (7,0%); mérséklődött az új beiratkozók csökkenése, megállt a 18-25 éves korosztály lemorzsolódása (bár a számuk a kedvezmény ellenére most sem növekedett), emelkedett viszont a 18 éven aluliak száma.

Az egyszeri kölcsönzési díj felemelése s ezzel párhuzamosan az éves díj csökkentése beváltotta a hozzá fűzött reményeket: normalizálódott az egész évre beiratkozók – egyszeri kölcsönzők aránya (83% – 17%).

(Katsányi Sándor)

97/395

JOHNSON-COFFEY, Georgan C.: Trends in volunteerism = Bottom Line. 10.vol. 1997. 2.no. 60-64.p. Bibliogr.

Társadalmi munkások a közművelődési könyvtárakban: a négy fő típus

Könyvtáros -társadalmi munkás; Közművelődési könyvtár

A társadalomban zajló folyamatok kihatással vannak a könyvtárakra is. Így az önkéntes munkavállalók (társadalmi munkások) alkalmazása két szempontból is figyelmet érdemel: az egyik az a tényleges munka, amit elvégeznek, a másik a pénzügyi előny: az önkéntes egy órányi munkájának értéke átlagosan 12,84 dollár. Nem szólva arról, hogy a könyvtárban önkéntes munkát végzettek erősen kötődnek a könyvtárhoz, s a későbbiek során adományozókként tűnnek fel. A cikk az önkéntes munka négy aspektusát vizsgálja.

Tanulmányi gyakorlat

A tanulmányok során végzett gyakorlati munka sokféle lehet, mindben közös azonban, hogy az oktatáshoz kapcsolódó gyakorlati tanulmányokat jelent. Egyre több helyen iktatják a

tantervbe a gyakorlati munkát, s a diploma megszerzésének előfeltételének tekintik. (Pl. a középiskolában a társadalmi ismeretek nevű tantárgyhoz négy évre elosztva 100 órányi önkéntes munka tartozik.) A diákok a legváltozatosabb könyvtári tevékenységekbe kapcsolódhatnak be (hírlevelek szerkesztése, társaik oktatása a könyvtár használatára, könyvtári vitakörök szervezése stb.).

Családirag végzett önkéntes munka

A családok értelmesen akarják felhasználni az együtt töltött időt, s ugyanakkor értéket kívánnak létrehozni. Erre alapozva a könyvtárak egész családokat vonhatnak be társadalmi munkásaik közé. Egy-egy családra lehet bízni a könyvek házhoz szállítását, könyvvásárok szervezését, „árványok örökbefogadását”, gyerekfoglalkozásokat. A könyvtár számára végzett önkéntes munkát gyerekkorban lehet megalapozni.

A vállalatok szerepe

A vállalati oldalról érkező önkénteseket két ok hajtja: 1. a létszámleépítés, amelynek során tehetséges személyek is kikerülnek a fizetett munkaerők köréből; 2. a vállalatokban egyre inkább tudatosul a közösséggel szemben viselt felelősségük. Az önkéntes munka nagy lehetőséget kínál azoknak a személyeknek, akik nem nyernek alkalmazást a hagyományos gazdasági rendszerben, a vállalatok pedig fizetett szabadságot adnak munkavállalóiknak a közösség számára végzett önkéntes munkához. Általában magasan kvalifikált, érdemi feladatok elvégzésére képes személyekről van szó. A könyvtárak jól hasznosítják pl. a PR–szakember, a grafikus, a humán erőforások menedzsere felkészültségét.

Munkanélkülieknek szóló programok

E programok egyik célja, hogy a munkanélkülieket segély helyett alkalmazáshoz juttassák. Ha önkéntesként kezdenek el dolgozni, hasznos munkatapasztalatokat szereznek, s így könnyebben tudnak elhelyezkedni. A könyvtáraknak is jó esélyeik vannak, hogy önkénteseik közé munkanélkülieket sorozzanak, ahogy a közösségi szolgáltatások is részét képezik a munkanélküli programoknak. Irodai, karbantartási, gyerekfelügyeleti feladatok bízhatók rájuk, a bevándorlók nyelvtudását is fel tudják használni.

A könyvtáraknak kezdeményezően kell lépniük az önkéntes munkaerővel szemben,

mert csak így várható, hogy ez a munkaerő-forrás is hasznosan járul hozzá a használóknak nyújtott szolgáltatások fejlesztéséhez. Fontos azonban, hogy megfelelő munkát találjanak a megfelelő személynek. A személyzeti munka számára az önkéntesek gazdag munkaeöforrást kínálnak.

(Papp István)

97/396

Memoriał III Forum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w sprawie bibliotek na wsi = Bibliotekarz. 1997. 4.no. 17-18.p.

A Lengyel Könyvtárosegyesület III. Fórumának emlékeztetője a falusi könyvtárak ügyében

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Községi könyvtár

A címben megjelölt fórum sajnálattal konstatálta azokat a tényeket és adatokat, amelyek a falusi könyvtárügy mély válságáról beszélnek. Ha az 1975. évi falusi olvasólétszámot 100%-nak vesszük, az 1989. évi ennek csak 89,7, az 1995. évi pedig 60,3%-a. 1975-ben a falusi könyvtárakba a lakosság 22,5%-a iratkozott be, 1989-ben csak 20,9, 1995-ben pedig 14%-a. Főként a felnőtt olvasók körében mutatkozott nagy fogyatkozás.

Az okok: 1990-1995 között 531 falusi könyvtár és 11 623 ún. ellátóhely szűnt meg. Ezeket a „véghelyeken” a falusi olvasók 40%-a jutott korábban könyvtári ellátáshoz. Újabban az iskolákkal és kultúrotthonokkal összevont könyvtárak elégtelen teljesítményei rombolják tovább az ellátási színvonalat. A falusi könyvtárak kereken 10%-a (kb. 600 könyvtár) nem rendelkezik semmiféle beszerzési kerettel. 1991 és 1995 között 36%-kal csökkent az újdonságok beszerzése, és országos átlagban a Kulturális és Művészeti Minisztérium által meghatározott minimumoknak csak egyharmadát sikerült beszerezni. A szakképzett munkaerővel való ellátottság is rengeteg kívánnivalót hagy maga után.

A fórum azt követeli, hogy

– szűnjék meg a falusi könyvtárak likvidálása és más intézményekkel való összevonása,

– szerveződjék ellenőrzés a megszüntetési döntések jogosságának és indokoltságának felülbírlására,

– jöjjön létre állami alap az új beszerzések támogatására és az állományi hiányok felszámolására,

– vezettessenek be kötelezően betartandó beszerzési minimumok a különböző falusi könyvtártípusok számára,

– lépjen életbe az az alapelv, hogy a jó könyvtári munka alapvető feltétele a hozzáértő könyvtáros,

– a vajdasági könyvtárakban egészítsék ki a módszertani munkatársak csapatát, hogy minden falusi könyvtárnak legyen érdemi patrónusa,

– kerüljön meghatározásra az államigazgatás szerveinek „könyvtári felelőssége”, az e téren tapasztalható jó példák kapjanak nyilvánosságot,

– a falusi önkormányzatok kötelezései közé építsék be a könyvtár fenntartását és működtetését,

– az önkormányzatok kapjanak ösztönzést a könyvtárak infrastruktúrájának modernizálására–fejlesztésére,

– a könyvtár társadalmi minősítését a települések művelődési–tájékoztatói szükségleteinek kielégítésére való alkalmasság szabja meg.

(Futala Tibor)

97/397

STEPHENS, Kate: The role of the library in distance learning: a review of UK, North American and Australian literature = New Rev.Acad.Libriariansh. 2.vol. 1996. 205-234.p.

A könyvtár szerepe a távoktatásban: a brit, észak-amerikai és ausztrál szakirodalom szemléje

Egyetemi könyvtár; Felnőttoktatás; Közművelődési könyvtár; Oktatás információellátása; Szakirodalmi szemle [forma]; Távoktatás

A téma brit, észak-amerikai és ausztrál irodalmának összehasonlítása alapján a szerző

arra a következtetésre jut, hogy a publikált anyag nagy mennyisége ellenére a könyvtárhasználat és a hozzáférés kérdéseivel egyik helyen sem foglalkoznak megfelelően. Nagy-Britanniában a nyitott egyetem első megjelenését követő nagy lelkesedés után a téma háttérbe szorult, s a nyitott egyetemek a közkönyvtári szolgáltatásokra, más egyetemek gyűjteményeihez való informális hozzáférésre és a saját maguk által összeállított anyagokra támaszkodnak. Az egyetemi szférában egyre inkább terjedő posztgraduális tanfolyamok nyomán a helyzet most átalakulóban van. Észak-Amerikában és Ausztráliában sokkal nagyobb az érdeklődés, a felnőttoktatást ott kampuszon kívüli ellátásnak nevezik. A vizsgált néhány nagyszabású kutatási terv hasonló jelenségeket tár fel nemzetközi szinten is. A továbbképzésben részt vevő hallgatók kora és szakmai tapasztalata arra utal, hogy nagy szükségük lenne könyvtárhasználati ismeretekre. A hallgatók még a rendelkezésükre álló szolgáltatásokat sem használják kellőképpen. Ezt a problémát az egyetemi tanfolyam-szervezők nem veszik figyelembe, ami azzal a következménnyel jár, hogy a könyvtárat továbbra is kizárják a tantervek összeállításából. Minden érintett fél szempontjainak összehangolása érdekében további vizsgálatokra van szükség.

(Autoref. alapján)

Lásd még 402-403, 420-421, 434-435, 440, 444, 450

Tudományos és szakkönyvtárak

97/398

JAMMERS, Antonius: Die Staatsbibliothek zu Berlin in schwierigen Zeiten: eine Konzeption, aber noch keine endgültige Standortfestlegung = Z.Bibliothekswes.Bibliogr. 44.Jg. 1997. 3.no. 281-301.p.

A Staatsbibliothek zu Berlin nehéz időszaka: koncepció már van, de a feladatokat még nem jelölték ki véglegesen

Általános tudományos könyvtár; Feladatkör; Könyvtáráépület -tudományos és szakkönyvtári

„Egy könyvtár két házban” koncepció

Az egykori Porosz Királyi (később:Állami) Könyvtár a háború végén kétfelé szakadt:

– Nagyobbik része eredeti helyén, az Unter den Lindenen maradt (Kelet-Berlin) és mint Német Állami Könyvtár (az NDK nemzeti könyvtári funkcióiból is részesedve) működött tovább,

– egy másik jelentős része viszont Berlin nyugati felébe kerülve, s később más jelentős történeti gyűjteményekkel is bővülve Nyugat-Berlinben mint a Porosz Kulturális Örökség Állami Könyvtára tevékenykedett. 1978-ban a Potsdamer Strassén új épületet kapott.

A berlini fal lebontásakor – a sors szeszélye folytán egymáshoz egészen közel – két berlini Állami Könyvtár működött.

A probléma megoldására 1991-ben kidolgozták az „egy könyvtár két házban” koncepciót: a két könyvtár igazgatásilag Berlini Állami Könyvtár (Staatsbibliothek Berlin) néven egyesült, azzal számolva, hogy távlatilag is két épületben fog működni. A könyvtár funkciói a tervek szerint úgy oszlanának meg, hogy az Unter den Linden régi épületében koncentrálják a régi állományt és a történeti különgyűjteményeket, ez a ház prézens kutatói könyvtárrá válna, míg a Potsdamer Strassén lévő modern épületben az újabb irodalom „információs könyvtára” alakulna ki, kölcsönzési funkciókkal is. (A tervekkel a szakirodalom részletesen foglalkozott, ld. KF 93/1. sz. 62-67. p.)

A megvalósítás problémái

Az Unter den Lindenen levő régi épület (a század elején emelt könyvtári célépület, jelenleg a könyvtáron kívül más intézmények is működnek benne) jelenlegi formájában nem tudja a történeti gyűjteményeket befogadni, ehhez megfelelő állományvédelmet biztosító tereket kell kialakítani. Ugyanakkor el kell végezni az épület régóta elmaradt karbantartási és korszerűsítési munkáit is. 1991-ben az ehhez szükséges költséget 268 millió DM-re becsülték. Rövidesen kiderült azonban, hogy a tervezett funkciók meg-

valósítása feltételezi egy toronyraktár felépítését is, a költségvetés ezzel együtt 1992-re duplájára, 557 millióra emelkedett. Az 1996-os újabb tervek már egy új olvasóterem létrehozását is tartalmazzák, a költségek viszont megháromszorozódtak: 820 millió DM-re emelkedtek. Ez elfogadhatatlanul magas összeg: Frankfurtban a Deutsche Bibliothek számára ennek egyharmadért hoznak létre új célépületet.

Az építkezés elhúzódnása miatt 1996-ban a könyvtári funkciók elkülönítésén alapuló eredeti terveket – az alapkoncepció megtartása mellett – némileg módosítani kellett:

– A kéziratgyűjtemény az eredeti elképzeléssel ellentétben egyelőre a Potsdamer Strassei épületben marad.

– Az eredeti elképzelésnek megfelelően az Unter den Lindenbe kell helyezni az ősnymtatvány gyűjteményt, a ritkasággyűjteményt és a zenei gyűjteményt.

– Az 1993-ban megnyílt folyóirat-részleget (160 ezer kötet) ki kell helyezni a westhafeni tároló könyvtárba, 25 olvasóhely biztosításával.

Új koncepciók

A Szövetségi Számvevőszék az irreálisan magas beruházási költségek miatt a Berlini Állami Könyvtár koncepciójának újragondolását indítványozta. Négy modell alakult ki, ezek elbírálására három nagy tudományos könyvtár igazgatóját kérték fel. A modellek a következők:

1. A jelenlegi „egy könyvtár két házban” koncepció.

2. A könyvtár koncentrációja a Potsdamer Strassén az épület bővítésével és tároló könyvtárak bevonásával, feladva az Unter den Linden régi épületét.

3. Új épület emelése (jelenleg még meghatározatlan helyen), mindkét épület feladásával.

4. Kombinált modell: a Potsdamer Strasse bővítése, tároló könyvtárak bevonása, de ezek mellett az Unter den Linden részleges megtartása is.

A végleges döntés csak 1999-re várható. Addig a költségvetés terhére csak az épületek fenntartásához és állaguk megóvásához kapcsolódó építési munkákat szabad elvégezni. Úgy látszik, Berlin lemaradt Párizs, London, Frankfurt mögött a „nemzeti könyvtárak vetélkedésében”.

(Katsányi Sándor)

97/399

Kulttuuripolitiikan kirjasto = Kirjastolehti. 89.vsk. 1997. 1.no. 24.p.

Kultúrpolitikai könyvtár Helsinkiben

Szakkönyvtár -közművelődési

A könyvtárat az Országos Művészeti Bizottság kutatási és információs egysége tartja fenn mint a kultúrpolitika területének szakkönyvtárát. A gyűjtemény mintegy 6000 kötetből áll, és 140 hazai és külföldi folyóiratot és referáló lapot járat. Az alábbi területekről található dokumentumok és információk a könyvtárban: az Európai Unió, az Európa Tanács, az Unesco és az Északi Tanács tevékenysége a kulturális területen, különböző országok művészeti tanácsainak (Arts council) a tevékenysége, a kulturális szféra európai együttműködési hálózatai, a külföldön működő finn kulturális központok, a kulturális területre vonatkozó finn törvények, valamint a hazai kulturális szervezetek és intézmények. Megtalálhatók ezen kívül a különböző országok kulturális és művészetpolitikájával kapcsolatos információk, az arts managementtel és a kultúra közgazdaságtanával kapcsolatos tudnivalók.

Az időszaki kiadványokon kívül a könyvtár minden dokumentumot kölcsönöz könyvtárközi kölcsönzésben is, és a kultúrpolitika területén információkeresést vállal.

A gyűjtemény anyaga benne van az Országos Művészeti Bizottság és a művészeti felsőoktatási intézmények könyvtárainak közös ARSCA elnevezésű adatbázisában, amely része az összes felsőoktatási könyvtár LINDA adatbázisának.

A könyvtár tevékenységének ugyancsak része az Interneten fenntartott, „az EU és a kultúra” elnevezésű információszolgáltatás. Ez információkat tartalmaz többek között az EU kultúrafinanszírozásáról, a kulturális vagy e területet érintő programokról, a Bizottság javaslatairól, a Tanács döntéseiről, a Parlament vitáiról és a kulturális vonatkozású szabályozásokról.

(Sz. Nagy Lajos)

Lásd még 370

97/400

SAKÁLOVÁ, Elena: Súčasné trendy knižničnej práce s det'mi a mládežou = Kn.Inf. 29.roč. 1997. 5.no. 185-198.p.

Res. angol, német és orosz nyelven

A gyermekekkel és fiatalokkal kapcsolatos könyvtári munka mai trendjei

Gyermek- és ifjúsági olvasók; Gyermekkönyvtár

A társadalmi változások a gyerekekre és az ifjúságra is hatással vannak. Ezeket az érdeklődésben és az érdeklődés kielégítésében mutatkozó eltolódásokat a szóban forgó korcsoportok könyvtári ellátásában is „észre kell venni”.

A szerző konkrétan a 3-6 évesek (előkészítő fázis), 6-9 évesek (korai olvasói fázis), 9-12 évesek (az iskoláskor közepe) és 12-15 évesek (az iskoláskor felső éve) olvasási szokásaival és olvasói szokásaiban megfigyelhető változásaival foglalkozik, majd a napjaink megkívánta gyermekkönyvtár jellemzőiről ír. Itt a munkának a kulturális, művelődési és információs szükségletek kifejlesztésével, szokássá tételével, önálló könyvtárhasználatra neveléssel, a kulturális és művelődési aktivitásokra való rászoktatással kell foglalkoznia.

Az iménti vonatkozásokban sikerrel kecsegtetnek a jól megválasztott könyvtári programok, köztük igen nagy súllyal a tanácsadási, információs, bibliográfiai, irodalomkeresési és konzultációs kínálatok.

A gyermekkönyvtári munkában különösen fontos a könyvtáros személyisége és tájékozottsága. Mindenekelőtt pedagógiai, lélektani és könyvtárosi ismeretekre és készségekre, aztán a gyerekekkel való kommunikáció képességére, szervezni és irányítani tudásra, a belső könyvtári (állományépítési, szolgáltatás-előkészítési, programszervezési) munkákhoz való hozzáértésre, a PR-kapcsolatok ápolására és folyamatos önképzésre van szüksége.

A cikk a gyermekkönyvtári munka stratégiai kitérési pontjainak felsorolásával zárul. Egyfajta „tízparancsolattal”, amelyet az idősebb gyermekkönyvtáros generáció szeretne az utódai „lelkére kötni”.

E „tízparancsolatban” szerepel a kutatási eredmények gyakorlatban való érvényesítésének, a gyermekolvasók létszámgyarapításának, a szolgáltatások „testhez állóvá tételének”, a módszergazdagításnak, az új technikák és technológiák alkalmazásának, a kötelező iskolai felhasználóképzésnek, a gyerekek új technikák igénybevételére szoktatásának, a különféle szervezetekkel és rokon intézményekkel való együttműködésnek, a gyermekkönyvtárosok minőségibb kiképzésének és a gyermekkönyvtárak intenzívebb társadalmi jelenlétére szoktatásának a követelménye.

(Futala Tibor)

97/401

VOS, Linda de: Die Bücherei als Arbeitsbibliothek. Hilfe bei den Hausaufgaben in der Bibliothek zur Vermittlung von Medienkompetenz = Buch Bibl. 49.Jg. 1997. 6.no. 394-401.p.

Res. angol nyelven

A könyvtár mint tanulószoba. A frankfurti központi gyermek- és ifjúsági könyvtár szolgáltatása: segítség a házi feladatok elkészítésében

Didaktika -általános és középiskolai; Gyermekkönyvtár; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasók; Könyvtárpedagógia

Gyerekek és fiatalok gyakran keresnek a könyvtárban irodalmat iskolai munkájukhoz, különösen a házi feladataik teljesítéséhez. Hagyományos feladatköre mellett a Frankfurti Városi Könyvtár központi gyermek- és ifjúsági könyvtára különleges szolgáltatásként segítséget nyújt a házi feladatok elkészítéséhez, mivel úgy tapasztalták, a tanulók gyakran rögtön a könyvtárban írják meg a leckét. Ez a szolgálat szerves része egy speciális pedagógiai programnak, ami egyúttal a segítség szakszerűségére is garancia.

Az új médiák és a társadalmi változások hatására egyre gyakoribbá válik a fiatalok körében a funkcionális analfabétizmus, beszédzavarok és kommunikációs készségbeli hiányosságok jelentkeznek. A könyvtár e speciális szolgáltatással – melyet kizárólag nem német családok gyermekei vesznek igénybe – megpróbálja ellensúlyozni ezt a negatív tendenciát. Speciális továbbképző tanfolyamokat is kínál a tanároknak és oktatóknak.

(Autoref. alapján)

Lásd még 363, 448-449

Iskolai könyvtárak

97/402

KÜBLER, Hans-Dieter – GRAF, Angela: Bücherkisten für Leselerner. Wie die Hamburger Öffentlichen Bücherhallen und die Schulen bei der Leseförderung zusammenarbeiten = Buch Bibl. 49.Jg. 1997. 6.no. 389-393.p.

Res. angol nyelven

Könyvcsomagok az olvasni tanulók számára. Hogyan működik együtt a Hamburgi Városi Könyvtár az iskolákkal az olvasásra nevelésben?

Általános iskola; Együttműködés -helyi; Felmérés; Ifjúság nevelése olvasásra; Városi könyvtár

1995 májusa óta a Hamburgi Városi Könyvtár iskolai könyvtári osztálya szervezésében 79 könyvszállítmányt (könyvesládát) osztott szét 79 elsős és másodikos osztálynak 24 általános iskolában. A szállítmányok mindegyike 40-40 válogatott gyermekkönyvet tartalmazott, melyek között mesekönyvek, tájékoztató jellegű és ismeretterjesztő irodalom, képeskönyvek, szótárak és lexikonok szerepeltek – kezdő olvasók számára. Ez az akció része egy szélesebb körű, „Olvasás és írás mindenkinek” nevű hamburgi programnak. Számos általános iskolai tanár szerzett képesítést az olyan gyerekek oktatásához, akiknek az olvasás és írás elsajátítása ne-

hézséget jelent. A múlt év végén mélyinterjúk keretében sok résztvevőt megkérdeztek a programról. Az eredmények azt mutatják, hogy a gyerekek többsége gyakran és szívesen fordult a „könyvesládákhoz”. Fény derült a gyermekek olvasási szokásaira is.

(Autoref. alapján)

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Általános kérdések

Lásd 390

Állomány, állományalakítás

97/403

ODER, Norman: Outsourcing model – or mistake? = Libr.J. 122.vol. 1997. 5.no. 28-31.p.

Modell vagy tévedés? Felháborodás Hawaii-ban az állami közkönyvtári rendszer teljes állománygyarapításának privatizációja miatt

Állománygyarapítás; Bér munka kiadása; Könyvtári rendszer; Közművelődési könyvtár

Jókor felzúdulást és heves vitát váltott ki a Hawaii Nemzeti Könyvtári Rendszerben beveze-